

перспективы дальнейших исследований в данном направлении. Работа выполнена в рамках анализа сложного концепта BERUFSSWAHL (ВЫБОР ПРОФЕССИИ) в современной немецкоязычной картине мира.

Ключевые слова: концептуальная картина мира, языковая картина мира, концепт, фрейм, объективация концепта, лексема, синоним, диалект, архаизм, гендерная маркировка.

Tsisar Andriy. Nomination Means of Profession Choice Subject in German. Based on existing in contemporary linguistic science doctrines of concepts, their structure, properties and language implementation and analyzed the lexicographic, corpus and specialized thematic literature, the author finds nomination means of subject who is in a situation of profession choice. The author also classifies the detected linguistic data, focusing on the regional and archaic doublets, stylistic coloring of profession choice subject nominations, makes conclusions about their gender marking and outlines the prospects for further research in this direction. The article is performed within analysis of the complex concept BERUFSSWAHL (PROFESSION CHOICE) in the contemporary German picture of the world.

Key words: conceptual picture of the world, linguistic picture of the world, concept, frame, concept objectivation, lexeme, synonym, dialect, archaism, gender marking.

Стаття надійшла до редколегії
14.02.2013 р.

УДК 811.111'43

Світлана Шелудченко

Вербалізація когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан» словами категорії стану

У статті зроблено спробу аналізу конститuentів когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан», актуальність якого детермінується спрямуванням сучасного мовознавства на вивчення частин мови в ракурсі когнітивної семантики. Завдання дослідження, а саме окреслення ієрархічної організації концептополя СТАН, градація когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан» та установа переліку катаконцептів, що його вербалізують, мали результатом визначення когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан» як єдності двох гіперконцептів. Установлено, що гіперконцепт «Стан явища» є менш численним (дев'ять катаконцептів), оскільки має просту структуру порівняно з гіперконцептом «Стан особи» (20 катаконцептів).

Ключові слова: когнітивно-семантичний простір, ієрархічна організація, макроконцепт, гіперконцепт, мезоконцепт, катаконцепт.

Постановка наукової проблеми та її значення. Усю когніцію людини можна сприймати як таку, що розвиває вміння орієнтуватися у світі та пов'язана з необхідністю ототожнювати й розрізняти об'єкти, а концепти виникають для забезпечення подібних операцій. Концептом, за В. А. Масловою, стають лише ті явища дійсності, що є актуальними, цінними й вагомими для культури, містять достатню кількість мовних одиниць для своєї фіксації, відзначені в прислів'ях, приказках, поетичних та прозаїчних творах [2, с. 46–49]. Лінгвіст О. С. Кубрякова визначає концепт як термін, що слугує поясненню одиниць ментальних та психологічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відображає знання та досвід людини; оперативну змістову одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й розумової мови, усієї картини світу, що відображена в людській психіці [1, с. 17–33].

У нашому дослідженні послуговуємося найбільш універсальним визначенням концепта, яке сформулював А. М. Приходько: концепт – це складноструктурований феномен, у якому поняттєве начало, проходячи через сито етнопсихологічного оцінювання, органічно поєднується з лінгвокультурним [3, с. 45–54].

Вивчення мовних одиниць, які виражають якісний стан особи чи предмета, є обов'язковим етапом у встановленні специфіки сприйняття й осмислення світу людиною. А тому встановлення особливостей слів категорії стану, зокрема їх концептуальної структури, визначає актуальність цього

дослідження, що має на меті здійснити когнітивно-концептуальний аналіз слів категорії стану, які є конститuentами одного з макроконцептів концептополя СТАН, а саме когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан». Досягнення поставленої мети передбачає виконання конкретних завдань: 1) окреслити ієрархічну організацію концептополя СТАН; 2) простежити градацію когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан»; 3) установити катаконцепти, що реалізують когнітивно-семантичний простір «Фізичний стан».

Матеріалом дослідження став корпус 2359 текстових фрагментів загальним обсягом 6492 сторінки суцільної вибірки з текстів класичної та сучасної художньої літератури англійських й американських письменників.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дослідивши структуру концептополя «СТАН», і, визначивши її як таку, що конституюється п'ятьма макроконцептами «Місцезнаходження», «Фізичний стан», «Психічний стан», «Ментальний стан», «Стан довкілля», які є чітко окресленими високоабстрактними сутностями, що збирають під своїм дахом національно марковані одиниці спадних рівнів абстракції, вважаємо доцільним докладніше зупинитися на таксонах нижчих рівнів абстракції, а саме на стратифікації когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан».

Як свідчить аналіз макроконцепта «Фізичний стан», цей когнітивно-семантичний простір становить єдність гіперконцептів «Стан явища» і «Стан особи», що, у свою чергу, реалізується двома мезоконцептами (табл. 1).

Таблиця 1

Когнітивно-семантичний простір «Фізичний стан»: поділ на парцели

Макроконцепт	Гіперконцепт	Мезоконцепт	Катаконцепт
Фізичний стан	Стан явища		<i>aboil, abroach, aflame, afresh, anew, apiece, ashine, atrip, awry</i>
	Стан особи	біологічний	<i>abed, about, affianced, afoot, akimbo, akin, alike, alone, aloud, astir, aswim</i>
		фізіологічний	<i>adead, aguish, alive, ashudder, asleep, aswoon, athirst, atremble, awake</i>

Слід відзначити, що гіперконцепт «Стан явища» на рівні катаконцептів є менш численним порівняно з мезоконцептом «Стан особи». Останній є складніше структурованим, охоплює два мезоконцепти («Біологічний стан», «Фізіологічний стан») та реалізується двадцятьма катаконцептами, наприклад:

(1) *So Margot Beste-Chetwynde wanted to marry Otto Silenus, and in another corner of this extraordinary house she lay in a drugged trance, her lovely body cool and fragrant and scarcely stirring beneath the bedclothes; and outside in the park a thousand creatures were asleep, and beyond that, again, were Arthur Potts, and Mr. Prendergast, and the Llanabba stationmaster* [8, с. 108];

(2) *She was very quiet, and Robert paid here little attention, scarcely ever addressing his discourse to her; but Mr. Helstone, not being one of those elderly gentlemen who are easily blinded, on the contrary, finding himself on all occasions extremely wide awake, had watched them when they bade each other good-night: he had just seen their eyes meet once – only once* [4, с. 186].

Обидва приклади містять катаконцепти, що емпірично співвідносяться з мезоконцептом «Фізіологічний стан», проте конструюють полярні значення. Приклад (1) реалізує значення катаконцепту *asleep* – у стані сну, а приклад (2) презентує катаконцепт *awake* у значенні *бадьорий*. До того ж *awake* модифікується інтенсифікатором *extremely wide*, що надає емоційності.

Дослідження мезоконцепту «Біологічний стан» засвідчує, що його катаконцептуальний корпус не так чітко окреслений, як катаконцептуальний корпус мезоконцепту «Фізіологічний стан», де базові емотиви ЖИТТЯ, СМЕРТЬ, СОН, СПРАГА підкріплені філологічним знанням; а цей зв'язок у мезоконцепті «Біологічний стан», базовими емотивами якого є ПОРІДНЕНІСТЬ, РІДСТВО, САМОТНІСТЬ, простежується не настільки переконливо, наприклад:

Shelley Jacobs had insisted on privacy when Lorrimer had offered a police escort for the family and so he had come alone [5, 36].

Так, поданий вище приклад ілюструє стан перебування наодинці, стан самотності, спричинений відмовою від поліцейського супроводу й захисту, а відтак в основі значення, яке конструюється катаконцептом *alone*, перебуває емотив САМОТНІСТЬ.

Статус катаконцепту *about* може видатися суперечливим, як і його приналежність до слів категорії стану загалом. Однак аналіз етимологічного словника CODEE засвідчив таке його значення, як «*busy or engaged*», а також значення, що є синонімічним до слів категорії стану «*afoot, astir*», які також належать до мезоконцепту «Біологічний стан», наприклад:

Though Mr. Schliemann's claim that he knew where Troy was located had been hard to accept, the members of the expedition were about, afoot unexpectedly early [7, с. 23].

До гіперконцепту «Стан явища» належать дев'ять катаконцептів, що стосуються фізичних явищ та відображають такі чільні емотиви, як КИПІННЯ, ВОГОНЬ, СЯЙВО, ВІДНОВЛЕННЯ, ЗМІНА, і можуть бути проілюстровані прикладами:

What did it matter, what did anything matter save this ultimate and triumphant experience of physical passion, that had blazed up anew like a new spell of life [6, с. 218].

У наведеному вище реченні катаконцепт *anew* позначає стан поновлення, а відтак відбиває емотив ВІДНОВЛЕННЯ. Загалом парцели макроконцепту «Фізичний стан» не виявляють значних розбіжностей у кількісному плані, що видно в процентному співвідношенні на діаграмі 1 (де 1 – це стан явища; 2 – біологічний стан; 3 – фізіологічний стан):

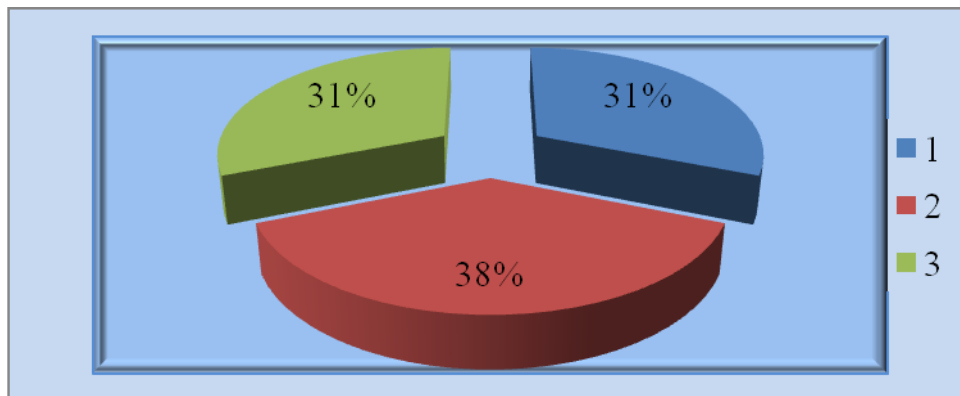

Рис. 1. Долі парцел у макроконцепті «Фізичний стан»

Висновки. Розуміючи під макроконцептом максимально узагальнений і схематизований когнітивно-семантичний простір, встановлено, що концептополе стану конституюється такими макроконцептами, як «Фізичний стан», «Психічний стан», «Ментальний стан», «Місцезнаходження» та «Стан довкілля». У процесі дослідження когнітивно-семантичного простору «Фізичний стан» виявлено єдність двох гіперконцептів, а саме «Стан особи» та «Стан явища», які різняться ступенем складності структуризації – гіперконцепт «Стан явища» виходить безпосередньо на рівень катаконцептів, тоді як проміжною сходинкою між гіперконцептом «Стан особи» та катаконцептами, що покликані його вербалізувати, є два мезоконцепти, а саме: «Стан біологічний» й «Стан фізіологічний».

Перспективи подальшого дослідження. Один із перспективних напрямів дослідження вбачаємо в порівняльному аналізі макроконцептів «Фізичний стан» і «Психічний стан» як двох невід'ємних компонентів вербалізації станів істот.

Джерела та література

1. Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения / Е. С. Кубрякова – М. : [б. и.], 2004. – 234 с.
2. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику : учеб. пособ. / В. А. Маслова. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 296 с.
3. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
4. Bronte Ch. Shirley / Ch. Bronte. – Harmondsworth, England : Penguin Books. Ltd., 2008. – 600 p.
5. Gray A. The Riverman / A. Gray. – London : HarperCollinsPublisher, 2007. – 399 p.

6. Lawrence D. H. *Women in Love* / D. H. Lawrence. – London ; Berkshire : Penguin Books Ltd, 2004. – P. 19–542.
7. Stone I. *The Greek Treasure* / I. Stone. – New York : A Signet Book, 2003 – 489 p.
8. Waugh E. *Decline And Fall* / E. Waugh. – London : David Campbell Publishers LTD., 2007. – 185 p.

Шелудченко Светлана. Вербализация когнитивно-семантического пространства «Физическое состояние» словами категории состояния. В статье сделана попытка проанализировать конституэнты когнитивно-семантического пространства «Физическое состояние». Направленность современного языкознания на изучение частей речи с позиций когнитивной семантики определяет актуальность исследования. Результатом заданий работы, а именно установления иерархической организации концептополя СОСТОЯНИЕ, градации когнитивно-семантического пространства «Физическое состояние» и установления перечня катаконцептов для его вербализации, стало определение когнитивно-семантического пространства «Физическое состояние» как единства двух гиперконцептов. Доказано, что гиперконцепт «Состояние явления» – менее численный (девять катаконцептов), поскольку имеет структуриацию проще по сравнению с гиперконцептом «Состояние личности» (20 катаконцептов).

Ключевые слова: когнитивно-семантическое пространство, иерархическая организация, макроконцепт, гиперконцепт, мезоконцепт, катаконцепт.

Sheludchenko Svitlana. Verbalization of the Cognitive-Semantic Field «Physical State» by Means of State Words. The article deals with the analysis with the cognitive-semantic field «Physical State» and its constituents. The modern linguistics' reorientation towards cognitive semantics determines the topicality. Such tasks as to ascertain the hierarchical organization of conceptual field STATE, to graduate the cognitive-semantic field «Physical State» and to outline the set of cataconcepts resulted in defining the cognitive-semantic field «Physical State» as the unity of two hyperconcepts. The hyperconcept «Phenomenon's State» (9 cataconcepts) is proved to be less numerous than the hyperconcept «Person's State» (20 cataconcepts) as its structure is simpler.

Key words: cognitive-semantic field, hierarchical organization, macroconcept, hyperconcept, mesoconcept, cataconcept.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 81' 42 - 111

Ольга Шпак

Теперішній тривалий час у контексті когнітивної граматики

Зроблено спробу проаналізувати теперішній тривалий час у контексті когнітивної граматики як результат процесу інтегрування основи теперішнього часу і форми дієслова. Розглянуто два випадки вживання теперішнього тривалого часу: теперішній у розвитку в момент мовлення з імплікацією незавершеності дії і теперішній у момент мовлення, який указує на заплановане закінчення дії.

Ключові слова: фрейм, база, профіль, узгодження, концептуалізація, конструел.

Постановка наукової проблеми та її значення. Провідне завдання когнітивної лінгвістики – опис і пояснення мовної здатності і/або знань мови як внутрішньої когнітивної структури і динаміки мовника-адресата – системи переробки інформації, яка складається з певного числа мовних моделей і співвідносить мовну інформацію на різних рівнях [1; 3]. Існуючи як нова галузь теоретичної і прикладної лінгвістики, когнітивна лінгвістика зв'язана з вивченням когніції у її лінгвістичних аспектах і виявах, з одного боку, і з дослідженням когнітивних аспектів власне лексичних, граматичних та інших мовних явищ – з другого [2, с. 127].

Актуальність теми дослідження зумовлена складною природою теперішнього тривалого часу, що за своєю структурою є складеним предикатом, когнітивною конструкцією, у якій форма і значення становлять одне ціле.

Мета статті – аналіз семантики теперішнього тривалого часу як результату процесу інтегрування основи теперішнього часу і форми дієслова. Для досягнення цієї мети потрібно:

- визначити семантичний вклад концепту теперішнього;
- з'ясувати значення предикації, яка розвиває клаузальний центр.